

Houby nejen do košíku

Sluňákov

Centrum ekologických aktivit
města Olomouce, o.p.s.

Text: Monika Tošenovská, Monika Vraštilová / Ilustrace: Monika Tošenovská

Houby nejsou ani živočichové, ani rostliny. Jsou zvláštní říší živých organismů. A jsou opravdu zvláštní! Pojdme se na to dnes společně trochu podívat. Myslíte si, že houby celkem dobře znáte? Tak to jste docela na omylu. Většina z nich dodnes není ani vědci popsána – prý zatím jen 7%! Přesně se to tedy neví, ale odhaduje se, že je jich na světě 6krát více než druhů rostlin. Najdeme je všude – na souši, ve vodě, na zemi, pod zemí, ve výšce stromů, ale často také ukryté uvnitř jiných živých organismů...

Houby totiž nejsou jen ty „hříbký“ v lese. Jsou to i různé mikroskopické plísně a kvasinky. A i u těch „hříbků“ v lese vlastně vidíme jen nepatrnou část celé houby – plodnici, která se vytváří jen za příznivých podmínek. Většina houby je schovaná pod zemí v podobě husté sítě vláken (tzv. hyf, podhoubí). Tahle vlákna často neumí existovat sama o sobě, ale potřebují ke svému životu vysávat organické látky (hlavně cukry) od stromů, jimž omotávají kořeny. Na oplátku jim pomáhají udržovat vláhu a dodávat živiny z půdy a nedávno bylo dokázáno, že jim také slouží jako „internetová síť“ pro jejich komunikaci!

Většina hub je ale mikroskopických a pro nás lidi mohou být užitečné i škodlivé. Pomáhají nám např. při kvašení (při výrobě piva, mléčných výrobků, kvašené zeleniny...), kynutí těsta, gurmánských úpravách potravin (plísňové sýry a uzeniny), trávení potravy v našem vlastním trávicím traktu, léčení (např. Penicilin)... Naopak neplechý nám provádí znehodnocováním potravin, napadáním námi pěstovaných rostlin (plísně a hniloby), trápením našich mazlíčků (např. plísňé rybek v akváriu) i poškozováním našeho zdraví (způsobují lupy a další kožní problémy, mykózy nehtů, plísňová onemocnění dýchacích cest, kandidózu – infekci celého organismu). Velkým aktuálním problémem způsobeným houbami v přírodě je napadání stromů

vedoucí k jejich úhynu, kterému lidé bohužel neumí nijak zamezit (ani strom léčit, ani zamezit šíření) – např. vymírání jasanů a jírovců. Ne každý také ví, že i kůrovcová kalamita je z části způsobena i houbou, se kterou žijí kůrovcovití brouci v symbióze. Houbaři si jistě při tomto výčtu vzpomenou i na různé plísně, které ničí plodnice jedlých hub přímo v lese a často tak kazí houbařovu radost z nálezu.

A co ty houby makroskopické? Víte, že nám také mohou být užitečné i jinak než některé na talíři? Houby lidé různých národů a v různých dobách využívali hojně a dnes nás často až překvapí, k čemu všemu: muchomůrky k výrobě směsi pro hubení hmyzu a šamani k navození stavu opojení a halucinacím, troudnatec kopytovitý k rozdělování ohně a k výrobě tamponů a obvazů k zastavování krvácení, dužninu některých hub k výrobě ručního papíru či klobouků a kabelek, „čajovou houbu“ Asiáté k přípravě čaje...!

Pojdme se tedy společně vypravit objevit kouzlo našich lesních hub. Vyzbrojte se na to vhodným oblečením, houbařským nožem, dvěma košíky a rukavicemi. Do jednoho košíku sbírejte kloboukaté lesní poklady, které dobře znáte a rádi si na nich pochutnáte. Poznat jedlé druhy vám mohou pomoci různé atlasy, ale nejlepší je spoléhat se na radu někoho zkušeného. Často totiž můžete

narazit na dost nebezpečné „chytáky“ – spousta jedlých hub lze snadno zaměnit s nejedlou či dokonce jedovatou dvojnicí (viz. NP 4/2012 – 4/2014). Nevěřte ani lidovým pověrám, jako že jedovaté houby jsou vždy hořké nebo houby

ohlodané nějakým živočichem či červivé jsou jedlé. To vůbec není pravda! Často zrovna ty nejedovatější druhy příjemně voní a chutnají. A každý živočich má jiné trávení – mnozí živočichové si pochutnají právě na těch pro nás jedovatých.

✓ Úkol

Umíte poznat, kdo hodoval na houbě před vámi? Vezměte si s sebou do lesa lupu a podívejte se zblízka houbám pod klobouk i na něj a také dovnitř houby. Nejčastěji můžete najít otisky zubů myši a veverek a ohlody od slimáků. Na houbách si však rádi pochutnají také plši, divočáci, srnci a jeleni, i několik druhů bezobratlých – např. chrobáci či chvostokosci. A kdo jsou vlastně ti chroustající červíci uvnitř? Většinou jsou to larvy různých „much“, ale také chroustů či kovaříků.

Foto: okus na hříbu od myšice a od slimáka (Foto Monika Tošenovská)

Až nasbíváte ty správné jedlé houby, můžete si z nich doma uvařit různé dobroty. Zkuste si kromě tradiční bramboračky, kulajdy, houbového kuby, houbové omáčky, smažených řízků či smaženice uvařit třeba houbový kuskus či salát, houbové omelety či karbanátky, houbovou pomazánku či paštiku... nebo si houby zavařit na zimu.

Nu a radili jsme, ať si vezmete dva košíky a k tomu rukavice – a tím jsme nemysleli, ať máte dost místa na jedlé úlovky a ať si při sběru neumažete ruce. Chceme vás trochu lákat k objevování krásy a rozmanitosti i nejedlých hub. Do druhého košíku tedy nasbírejte nejroztodivnější „čarodějnické“ houbičky!

✓ Úkol do terénu

Při sběru nejedlých či dokonce jedovatých hub si nezapomeňte nasadit rukavice a určitě i tak si po práci pořádně umyjte ruce mýdlem. Jedy jsou zákeřné! Rozhlédněte se důkladně po lese – neváhejte se plazit pod kletím, ale i zkoumat houby na pařezech a vysoko na kůře stromů, nezapomeňte na žádnou škvírku. Zkuste „ulovit“ co nejvíce barev a odstínů. Jaký nejzajímavější tvar objevíte? Talířovitý, balonový, korálový, uchový, trubkovitý...? Která houba bude mít nejzajímavější módní vzor na klobouku (šupiny, puntíky, síťky, soustředné kruhy...)? A co vlastně mají houby „pod čepicí“ (rourky, lupeny, lišty)? Houbám podle toho všeho zkuste vymýšlet

co nejpříhodnější jména podle své fantazie! Však i vědci houbám často takto jména vymysleli – např. pestřec (jak stárne, vystřídá pestrou škálu barev), kuřátka (jsou žlutá jako ta z vaječné skořápky), klouzek (je slizce kluzký), lakovka (podle lesku), helmovka, ouško či krásnorůžek (podle tvaru), ohnivec (podle barvy)... Svě úlovky vyfoťte a s originálními názvy nám pošlete. Obzvláště povedené odměníme! (Posílejte na: monika.tosenovska@slunakov.cz)

Až se přírodní krásou hub pokocháte, doneste si je ještě domů a vyzkoušejte „kloboukové tvoření“:

Houbám oddělte klobouky od noh. Položte je na barevný papír lupeny či rourkami dolů a nechte je takto přes noc. Vypadají výtrusy (většinou bílé či černé) a utvoří krásné „otisky“. Zafixujte je lakem na vlasy. Další otisky můžete vytvořit jemným natřením lupenů hub barvou (rozředěnou temperou či vodovkou). Otisky pak můžete nápaditě domalovat v různé obrázky. Můžete se inspirovat těmi našimi nebo vymyslet zcela originální díla. Pochlubte se nám jimi na e-mail monika.tosenovska@slunakov.cz!

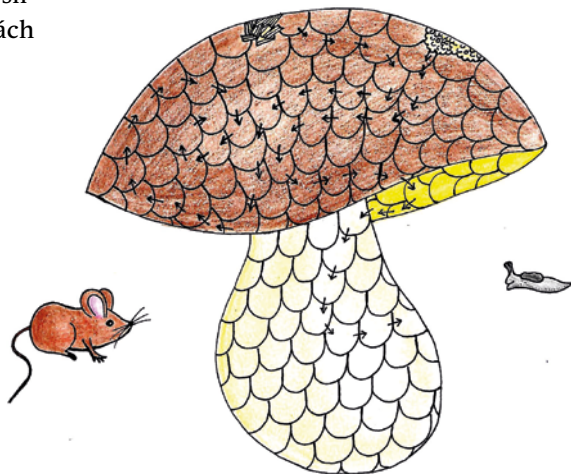

Těšíme se i na vaše originální nápady! (Můžete posílat na mail viz výše.)

Mnohé informace čerpány ze zajímavé knihy pro děti – Fabisińska, Liliana; Houby: podivuhodné skutečnosti ze života hub, o kterých jste neměli tušení; Praha; Euromedia; 2018

Houbové luštění

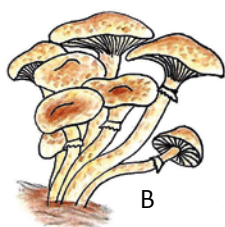
1) Na tomto hříbu si pochutnala myšice i slímák. Vydejte se od jejich okusů po šípkách a spočítejte, který z nich snědl více dílků.

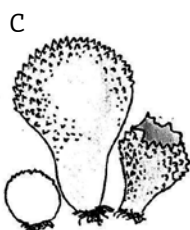
2) Přiřaďte výroky ke kresleným houbám a zkuste houby pojmenovat. Potom označte jedlé houby např. zeleným zakroužkováním a nejedlé červeným.

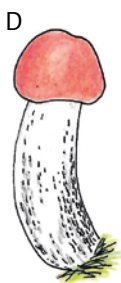
A

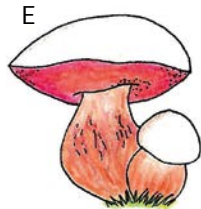
B

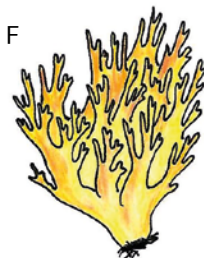
C

D

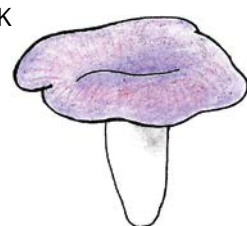
E

F

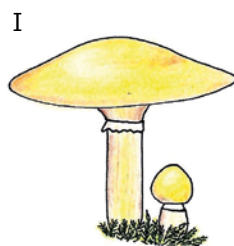
G

K

J

I

H

1. Houba s názvem podle rezavého savce

2. Neznámější jedlá houba rostoucí v trsech na pařezech

3. Houba, která po rozšlápnutí praskne a vykouří prach

4. Houba, která má spoustu druhů jedlých i nejedlých, různě barevných

5. Lidový název suchohříbu, který snadno plesniví

6. Chutná, ale na povrchu slizká hřibovitá houba

7. „Hřib“ často rostoucí pod břízami a osikami

8. Houba smrdící do dálky a lákající mouchy

9. Červený hřib s bílým kloboukem

10. Houba, která má tvar jako mořský korál

11. Nejedovatější česká houba